

ЕТИКА ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Укладач – доцент кафедри публічного управління та адміністрування, к. п. н,
доцент Шупта І. М.

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Етика ділового спілкування» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Менеджмент підприємства» підготовки ЗВО за освітнім ступенем «Бакалавр» першого рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент».

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Етика ділового спілкування» є моральний та психологічний аспекти спілкування у сфері ділових відносин, етичні механізми їх розвитку.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна пов'язана з дисциплінами, що :

- *вивчалися раніше* : «Історія української культури», «Самоменеджмент», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Філософія»;
- *вивчаються паралельно* : «Діловий протокол», «Етика бізнесу», «Етика та естетика», «Менеджмент», «Стиль та імідж менеджера»;
- *вивчатимуться пізніше* : «Бренд-менеджмент», «Електронна комерція», «Конфліктологія», «Офісний менеджмент», «Реклама і рекламна діяльність», «Психологія», «Управління поведінкою персоналу».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Етика ділового спілкування» є : надати майбутнім фахівцям знання про такий суспільний інститут як етика ділового спілкування.

Втілюючись у правила поведінки, котрі передбачають прийняття рішень, що впливають на долю інших людей, особисту відповідальність за наслідки, зумовлені комунікативним впливом, етика ділового спілкування визначає здатність людини втілювати в життя індивідуальну професійну програму з урахуванням постійних змін у суспільних процесах.

1.2. Основні завдання вивчення навчальної дисципліни «Етика ділового спілкування» – допомогти здобувачам вищої освіти :

- здобути знання про філософські, етичні, психологічні основи ділового спілкування, його норми й правила, шляхи їх застосування, особливості етикету в різних умовах трудової діяльності;
- навчитись аналізувати конкретні ситуації, розпізнаючи типи людей, рівень їхньої моральності та інші індивідуальні особливості, що проявляються під час ділового спілкування;
- оволодіти системою способів і засобів ділового спілкування, його стратегіями, навчитись їх обирати відповідно до психологічних і соціокультурних особливостей співрозмовників, до норм і правил гуманістичної етики;
- навчитися гнучко застосовувати обрані способи й засоби у процесі спілкування із співвітчизниками та іноземними партнерами під час індивідуальної бесіди й колективного обговорення проблем, у виступах перед різними аудиторіями, на переговорах, при розв'язанні конфліктів та ін.;
- накреслити шляхи формування культури спілкування, становлення та самовдосконалення індивідуального стилю спілкування спеціалістів відповідно до етичних та психологічних норм і правил.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми у здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні елементи компетентності :

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у здобувачів вищої освіти мають бути сформовані наступні **компетентності** :

Загальні :

- Здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між соціально-економічними явищами та процесами.
- Здатність здійснювати усну і письмову комунікацію професійного спрямування державною та іноземною мовами.
- Здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісну взаємодію при вирішенні професійних завдань.
- Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.
- Здатність до адаптації, креативності, генерування ідей та дій у новій ситуації.
- Цінування та повага до різноманітності та мультикультурності, здатність працювати у міжнародному контексті.
- Здатність діяти на основі етичних міркувань, соціально відповідально і свідомо.

Фахові :

- Здатність створювати та організовувати ефективні комунікації в процесі управління.
- Уміти організовувати власну діяльність та діяльність підлеглих, складати основні види управлінської документації, управляти офісом.
- Здатність формувати та демонструвати лідерські якості та поведінкові навички, зокрема у сфері самоменеджменту.

1.4. Програмні результати навчання :

- Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень.
- Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.
- Вміти виявляти, структурувати проблеми організації та надавати консультаційні послуги.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин – 4 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Спілкування як соціальний феномен

Поняття про спілкування. Культура спілкування. Спілкування як комунікація. Техніка спілкування. Моделі та стилі спілкування. Спілкування і діяльність. Етична сторона спілкування

Тема 2. Функції спілкування

Класифікація функцій спілкування. Структура спілкування. Інтерактивна та перцептивна сторона спілкування. Характеристика сторін спілкування. Засоби спілкування. Етичні установки. Види та рівні спілкування.

Тема 3. Невербальне спілкування

Загальні відомості про невербальне спілкування. Особистісний простір. Сигнали очей. Постава і поза. Значення деяких жестів. Контакт очей. Паралінгвістичні та екстралінгвістичні засоби спілкування. Метамова, або як читати між рядками. Невербальні засоби та етикет ділового спілкування

Тема 4. Ділове спілкування та форми обговорення ділових проблем

Форми і види ділового спілкування та фактори впливу. Рівні ділового спілкування. Вимоги до учасників ділового спілкування. Ділова бесіда. Як проводити ділові бесіди. Різновиди бесід. Етапи бесід. Ділова бесіда. Нарада. Збори. Дискусія. Теле- і прес-конференція. «Мозковий штурм». Публічні виступи. Ділова доповідь. Ділова розмова по телефону. Телефонна розмова — один із видів усного ділового спілкування. Чи знімати слухавку? Як необхідно вирішити ділове питання. Правила етикету ділової телефонної розмови. Мобільний телефон і ділові стосунки. Ділова зустріч. Переговори.

Тема 5. Мистецтво правильно мислити та говорити

Походження ораторської майстерності. Великі оратори сучасності. Уміння говорити. Техніка мовлення. Роль запитання в спілкуванні. Засоби спілкування, суперечки. Засоби

спілкування, суперечки. Емоції та ділові контакти. Чітко писати – чітко мислити.

Тема 6. Уміння слухати

Слухання в процесі спілкування. Види слухання. Слухання як активний процес. Нереклексивне слухання. Реклексивне слухання. Як навчитися правильно слухати. Перепони слухання. Типові помилки слухання.

Тема 7. Формальні та неформальні стосунки з колегами, підлеглими керівниками

Особливості управління та підприємництва. Особливості управління та підприємництва. Принципи прийняття управлінських рішень. Діловий протокол та організація ділових прийомів

Тема 8. Конфлікти під час спілкування

Конфлікти в професійній взаємодії. Типології конфліктів та їх психологічне розуміння. Принципи підходу до аналізу конфліктів. Індивідуальні стилі поведінки в конфліктній ситуації. Основні види конфліктогенів. Типи конфліктних особистостей. Подолання конфліктів шляхом покращення спілкування. Стилi (стратегії) розв'язання міжособистісних конфліктів. Управління конфліктом. Заходи та прийоми безконфліктного спілкування

Тема 9. Ділове спілкування в процесі управління персоналом

Проблема підбору кадрів. Проблеми найму на роботу з позиції керівника фірми. Методика співбесіди під час прийняття на роботу. Використання зарубіжного досвіду в діловому спілкуванні в процесі управління персоналом.

Тема 10. Службовий етикет. Моральні принципи та засади

Службовий етикет як сукупність правил поведінки людини. Професійна етика. Норми професійних ділових відносин. Авторитет особистості. Особливості роботи керівника і норми його поведінки. Мовленнєвий етикет. Мовний етикет української науки.

Тема 11. Щоденний етикет

Культура поведінки на вулиці, в магазині. Правила поведінки у кав'ярні, їдальні, ресторани. Як поводитися в транспорті. Особливості поведінки на вернісажі, в картинній галереї. Тонкощі поведінки в театрі, бібліотеці.

Тема 12. Імідж ділової людини

Імідж як умова ділового успіху. Зовнішній вигляд ділової людини. Діловий одяг чоловіка. Діловий одяг жінки. Комунікативні властивості іміджу та його класифікація. Позиціонування компанії через першу особу. Комунікаційний аудит і особистісна діагностика. Створення образу і розробка «легенди». Вербальний імідж. Просування в зовнішніх і внутрішніх аудиторіях

Тема 13. Особливості міжнародного спілкування

Офіційна мова. Основні управлінські культури: характерні риси та особливості. Особливості спілкування з іноземцями. Вітання. Візитна картка. Ділові переговори. Особливості письмового ділового спілкування. Рекомендації щодо особливостей поведінки в різних країнах.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Бралатан В. П. Професійна етика [Електронний ресурс] / Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Зdirко Н. Г. – К.: ЦУЛ, 2011. – 252 с. – Режим доступу : http://moodle.nati.org.ua/pluginfile.php/14930/mod_resource/content/1/bralatan_v_p_gucalenko_l_v_ta_in_profesiina_etika.pdf. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 27.09.2017 р.

2. Етика ділового спілкування: [Електронний ресурс] / Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Іщенко Т. Д., Мельничук Т. Ф., Чуприк Н. В., Анохіна Л. П. / за редакцією Т. Б. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук. – К.: Центр учбової літератури, 2007 – 344 с. – Режим доступу : http://shron.chtyvo.org.ua/Hrytsenko_TB/Etyka_dilovoho_splukuvannia.pdf. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 27.09.2017 р.

3. Етика ділового спілкування : [Навч. метод. посіб. для студ. ВНЗ.] / Харченко С. Я., Краснова Н. П., Юрків Я. І.; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ. : Вид-во ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 507 с.
4. Кубрак О. В. Етика ділового та повсякденного спілкування [Текст] : Навч. посіб. з етикету для студ./ О. В. Кубрак. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2002. – 208 с.
5. Палеха Ю. І. Етика ділових відносин [Електронний ресурс] / Ю. І. Палеха. – К. : Кондор, 2007. – 325 с. – Режим доступу : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR1/CD/ETUKA_DV.pdf. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 27.09.2017 р.
6. Прищак М. Д. Етика та психологія ділових відносин [Електронний ресурс] / [Лесько О. Й., Прищак М. Д., Залюбська О. Б. та ін.], О. Й. Лесько. – Вінниця. : ВНТУ, 2011. – 309 с. – Режим доступу : <http://posibnyku.vntu.edu.ua/etika/index.html>.
6. Статінова Н. П. Етика бізнесу [Електронний ресурс] / Н. П. Статінова, С. Г. Радченко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 280 с. – Режим доступу : http://epidruchniki.com/book/8_Etika_biznesy.html. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 27.09.2017 р.
7. Тимошенко Н. Л. Корпоративна культура. Діловий етикет [Електронний ресурс] / Н. Л. Тимошенко. – К. : Знання, 2006. – 391 с. – Режим доступу : <http://westudents.com.ua/knigi/197-korporativna-kultura-dloviy-etiket-timoshenko-nl.html>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 27.09.2017 р.
8. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування [Текст] : Навч. посіб. – 5-те вид., стер. / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – К. Выкар, 2006. – 223 с.

Допоміжна

1. Бороздина Г. В. Психологія делового общения [Текст] : Учеб. пособ. / Г. В. Бороздина. – М : ИНФРА-М, 2000. – 224 с.
2. Конфліктологія [Текст] : Навч. посіб. / За заг. ред. В. М. Петюха, Л. В. Торгової / Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л. В., Гриненко А. М. Конфліктологія. – К.: КНЕУ, 2003. – 315 с.
3. Конфліктологія [Текст] : Підруч. для студ. вищ. навч. закл. юридич. спец. / Л. М. Герасіна, М. І. Панов, Н. П. Осіпова та ін.; За ред. професорів Л. М. Герасіної та М. І. Панова. – Харків: Право, 2002. – 256 с.
4. Лавриненко В. И. Психология и этика делового общения : [Учеб. пособ.] / В. И. Лавриненко. – К.: ЮНИТИ, 2000. – 248 с.
5. Ложкин Г. В. Практическая психология конфликта [Текст] : Учеб. пособ. / Ложкин Г. В., Повякель Н. И. – К.: МАУП, 2002. – 256 с.
6. Лозниця В. С. Психологія менеджменту [Текст] : Навч. посіб. / В. С. Лозниця. – К. : ТОВ «УВПК»Екс об», 2000. – 512 с.
7. Лукашевич Н. П. Теория и практика самоменеджмента [Текст] : Учеб. пособ. – 2-е изд., испр. / Н. П. Лукашевич. – К. : МАУП, 2002. – 360 с.
8. Нагаєв В. М. Конфліктологія [Текст] : Курс лекцій (модульний варіант) : навч. посіб. / В. М. Нагаєв. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 198 с.
9. Пасинок В. Г. Основи культури мовлення : [Електрон. навч. посіб.] / В. Г. Пасинок. – К.: Центр навчальної літератури, 2012. – 184 с. – Режим доступу : http://cul.com.ua/preview/osn_kult_movlenn.pdf. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 27.09.2017 р.
10. Пірен М. І. Конфліктологія [Текст] : Підруч. / М. І. Пірен. – МАУП, 2003. – 360 с.
11. Примуш М. В. Конфліктологія : [Електрон. навч. посіб.] / М. В. Примуш. – К. : ВД «Професіонал», 2006. – 288 с. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/10626/86/>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 27.09.2017 р.
12. Семенов А. К. Этика менеджмента [Текст] : [Учеб. пособ. – 2-е изд.] / А. К. Семенов, Е. Л. Маслова. – М.: Издат.-торг. Корпорация «Дашков и К», 2007. – 272 с.
13. Скібіцька Л. І. Конфліктологія [Текст] : Навч. посіб. / Л. І. Скібіцька. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 384 с.

14. Стахів М. Український комунікативний етикет [Текст] : Навч.- метод. посіб. / М. Стахів. – К. : Знання, 2008. – 245 с.
15. Стернин И. А. Практическая риторика [Текст] : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. А. Стернин. – 5-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 272 с.

4. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Інтернет-портал для управлінців Менеджмент.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.management.com.ua/about.php>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
2. Сайт електронної бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-2031.html>.
3. Сайт онлайн – бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ualib.com.ua/br_2031.html. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
4. Сайт бібліотеки on-line [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.studentu.org.ua/index.php?do=static&page=men.> – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
5. Бібліотека Тернопільського національного економічного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.tneu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=897:2012-03-14-07-04-15&catid=28:2011-11-24-10-53-00. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
6. Електронне видання «Діловий вісник» - виробничо-практичний журнал Торгово-промислової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ucci.org.ua/synopsis/dv/aboutdv.ua.html>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
7. Електронне видання журналу «Контракти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.kontrakty.ua/>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
8. Електронне видання популярного ділового журналу «Мир денег» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mirdeneg.com/>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
9. Єдине повне офіційне періодичне видання нормативно-правових актів України: Офіційний вісник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ovu.com.ua/>.
10. Електронне видання журналу «Персонал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://personal.in.ua/>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
11. Електронне видання «Business Week» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.businessweek.com/>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
12. Електронне видання «Stern» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stern.de/>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
13. Електронне видання «Focus»: <http://www.focus.de/>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.
14. Електронне видання «Paris Match» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.parismatch.com/Actu-Match/Environnement/>. – Назва з титулки екрану. – Дата доступу : 02.10.2017 р.